

UNESCO

W duchu tego motto Konferencja Generalna UNESCO na swoim 17. posiedzeniu w Paryżu przyjęła „Konwencję w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego” w celu stworzenia warunków dla zachowania i ochrony kultury jako szczególnego kompleksu obiektów, lokalizacji i działalności ludzkiej, które ze względu na swój wyjątkowy charakter stanowią wspólne dziedzictwo ludzkości.

Kraj preszowski jest regionem o największej koncentracji zabytków architektonicznych, kulturalnych i przyrodniczych. Jest to zarazem obszar, na którym znajdują się cztery z siedmiu lokalizacji na Słowacji wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Odkryj malowniczy urok **historycznego centrum Bardejowa**, średnio-wieczny wdzięk **Zamku Spiskiego**, **Lewoczy** i **zabytków kulturalnych w okolicy**, udaj się na pielgrzymkę po słowackiej części **Szlaku Świątyń Karpackich** i poznaj dziką naturę bukowej **Puszczy Karpackiej**.

Nie istnieje ani architektura bez środowiska, ani piękno natury bez człowieka, bo nie miałby jej kto podziwiać. Natura, człowiek i kultura stworzona przez człowieka na danym terytorium stanowią podstawowe bogactwo każdego narodu. Uszkodzenie lub unicestwienie jakiegokolwiek dobra należącego do dziedzictwa kulturalnego lub naturalnego stanowi nieodwracalne zubożenie dziedzictwa wszystkich narodów świata...

(UNESCO, Rekomendacja w sprawie ochrony piękna i charakteru krajobrazów oraz miejsc, Paryż 1962)

EURÓPSKA ÚNIA

regionálny
operačný
program

PREŠOVSKÝ
SAMOSPRÁVNÝ
KRAJ

UNESCO

Historyczne centrum Bardejowa

Malowniczy rynek otoczony 46 kamienicami, z dominującą Bazyliką św. Idziego i jej świecką przeciwwagą w postaci ratusza, unikatowe, dobrze zachowane mury miejskie i tajemnicze żydowskie przedmieście. To żyjący świadkowie epoki, gdy Bardejów cieszył się statusem wolnego miasta królewskiego i zamożnego ośrodka rzemieślniczo-handlowego. Ich wyjątkowe znaczenie historyczne i kulturowe zdecydowało o wpisaniu centrum miasta na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO w 2000 roku.

Mury miejskie

Prawo do budowy murów miejskich przyznał miastu w 1352 roku król Ludwik Węgierski. Dzięki temu już pod koniec XIV wieku Bardejów korzystał z doskonałego systemu fortyfikacji, składającego się z kamiennego muru z trzema bramami oraz fosy wodnej z mostem zwodzonym, do których w pierwszej połowie XVI wieku dobudowano baszty obronne.

Rynek

Żywym obrazem złotego wieku w historii Bardejowa jest malowniczy rynek otoczony przez 46 tradycyjnych kamienic mieszczańskich, z Bazyliką św. Idziego i budynkiem ratusza. Zespół obiektów świeckich i sakralnych w centrum miasta odzwierciedla plastycznie style architektury średniowiecza z okresu gotyku i renesansu.

Ratusz

Budynek z początku XVI wieku, w którym można już rozpoznać elementy renesansu. Stał się symbolem społeczno-gospodarczego rozkwitu, który przyniósł ze sobą konieczność budowy bardziej reprezentatywnego miejsca spotkań rady miejskiej. Architektoniczne detale – jak choćby zdobienia portali, dekoracje fasad, belkowany strop w sali posiedzeń i wyposażenie wnętrz – podnoszą wartość artystyczną tego miejsca, które obecnie pełni funkcję siedziby Muzeum Szaryskiego.

Bazylika Mniejsza św. Idziego

XIV-wieczna świątynia, pierwotnie gotycka, przyciąga przede wszystkim swoim wnętrzem, w którym znajduje się unikatowa kolekcja jedenastu gotyckich ołtarzy skrzydłowych z obrazami tablicowymi oraz wiele innych cennych zabytków sztuki sakralnej. Kościół był wielokrotnie przebudowywany, po raz ostatni w 1878 roku, po pożarze, w którym spłonęło niemal całe miasto. Do najważniejszych elementów sakralnego wnętrza należy z pewnością neogotycki ołtarz z rzeźbami św. Idziego, św. Stefana i św. Ladysława z 1878 roku. Precyzją anatomiczną przyciąga uwagę grupa rzeźbiarska Golgota z końca XV wieku, przedstawiająca ukrzyżowanego Chrystusa i dwóch łotrów. Religijne znaczenie tej monumentalnej świątyni zostało podkreślone przez papieża Jana Pawła II., który w 2000 roku podniósł kościół do rangi bazyliki mniejszej.

Żydowski przedmieście

Zgodnie z dekretem, które nie pozwalały Żydom na osiedlanie się w miastach królewskich, jeden z najważniejszych obiektów dziedzictwa kulturalnego powstał w XVIII wieku za murami miejskimi. W jego obręb wchodzi synagoga o dziewięciopółkowym sklepieniu z 1836 roku, bogato zdobiona malarstwem ornamentowym z sugestywnym hebrajskim chronostychem opatrzonym dedykacją, a także szkoła i rytualna łaźnia.

osadnictwa na Spiszu. Zostały zachowane w pierwotnym kształcie i mimo geograficznej bliskości oraz wzajemnych połączeń nigdy nie tworzyły jednej całości. Ich znaczenie dla kultury potwierdza wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Na terenie kraju preszowskiego należą do nich: historyczne centrum Lewoczy z dziełem Mistrza Pawła, Spiskie Podgrodzie i Spiska Kapituła.

Zamek Spiski, Lewocza i zabytki okolic

Największy średniowieczny plac w Europie, kościół z najwyższym gotyckim ołtarzem skrzydłowym z pracowni Mistrza Pawła, jeden z najrozleglejszych kompleksów zamkowych. To tylko skrótowy opis unikatowych zabytków średniowiecznych, które udało się zachować w ich niezmiennym kształcie na terenie dwóch krajów i kilku powiatów. W kontekście światowego dziedzictwa kulturalnego reprezentują one historycznie nienaruszony obszar średniowiecznego

Lewocza

Niezwykle średniowieczne miasto, które za zachowanymi murami miejskimi skrywa wielkie bogactwo kulturowe. Miasto wyrosło na popularnym szlaku handlowym Via Magna, w miejscu dwóch wcześniejszych osad słowiańskich. Dzięki strategicznemu położeniu i przywilejom przyznanych przez węgierskich władców, już w śre-

dniowieczu utrzymywało intensywne kontakty handlowe z Krakowem, miastami hanzeatyckimi i Wenecją. Po raz pierwszy w dokumentach pojawia się pod nazwą „Leucha”, wymieniona przez króla Belę IV w 1249. 22 lata później staje się stolicą Związku Sasów Spiskich. Status wolnego miasta królewskiego Lewocza otrzymuje w 1317 roku od króla Karola Roberta. Na przełomie XV i XVI wieku miasto przeżywa swój złoty wiek rozkwitu gospodarczo-kulturalnego.

Koloryt średniowiecznych zabytków gotyckich i renesansowych, skupionych na największym średniowiecznym placu w Europie, uzupełniają zachowany w stanie niemalże nienaruszonym system murów miejskich o długości 2,5 km. Dominującym obiektem na rynku jest trójnawowy **Kościół św. Jakuba z ostatniego ćwierćwiecza XIV wieku.**

Największą atrakcją jest przede wszystkim **ołtarz główny z pracowni Mistrza Pawła**, który z racji swoich rozmiarów (18,62 m wysokości i 6 m szerokości) uważany jest za najwyższy późnogotycki ołtarz na świecie. Jest to zarazem jedyne podpisane dzieło artysty.

Do zabytków o znaczeniu ogólnokrajowym zalicza się także **drogę krzyżową w budynku starego klasztoru minorytów**, jedyną tego rodzaju na Słowacji.

Do świeckich zabytków średniowiecza, które nadają miastu niepowtarzalny charakter, należy **ratusz** zbudowany w okresie od XV do XVII wieku, **Dom Thurzonów** z sugestywnymi zdobami w technice sgrafitowej oraz **kamienice mieszczańskie**, uznawane za szczyt świeckiej architektury renesansowej na Słowacji.

Bazylika Nawiedzenia NMP z XV wieku, z **kapliczką na Mariańskiej Górze**, jest jednym z najważniejszych sanktuariów pielgrzymkowych na Słowacji i duchowym centrum regionu.

Spiskie Podgrodzie

Pod monumentalnymi murami Zamku Spiskiego znajduje się kolejny świadek średniowiecznej historii Spiskiej Kotliny. Dzieje tego typowego zależnego miasteczka związane były nierozłącznie z zamkiem. Pierwsza pisemna wzmianka o nim pochodzi z 1249 roku, prawa miejskie uzyskało w XIV wieku. W ramach Związku Sasów Spiskich rozwinęło się w znaczący ośrodek rzemiosła. Pod koniec XVIII wieku funkcjonowało tu jeszcze 250 warsztatów rzemieślniczych.

Zachowane domy mieszczzańskie w stylu gotyckim i renesansowymi, ze śladami estetyki baroku i klasycyzmu, są świadectwem rozwoju architektury i poziomu życia mieszkańców.

Dominującym obiektem jest pierwotnie romański **Kościół Narodzenia Najświętszej Maryi Panny z XIII wieku** z gotyckim ołtarzem skrzydłowym, noszący na sobie ślady klasycystycznej przebudowy.

Renesansowy ratusz z 1546 roku z zachowanym herbem miejskim to świecka dominanta historycznego centrum.

Od XIV wieku miasto posiadało własny **szpital** znajdujący się w **klasztocie bonifratrów**, prowadzony przez augustianów.

Replika pierwotnej barokowej kolumny mariackiej z roku 1726 jest pamiątką po epidemii dżumy, która dotknęła miasto w XV wieku. Na szczycie znajduje się figura Niepokalanej.

Żydowska synagoga z 1875 roku odsyła do czasów, gdy w mieście żyła silna mniejszość żydowska.

W 1493 palatyn Stefan Zápolya polecił wybudowanie **kaplicy pogrzebowej**, w której później sam został pochowany. Gotycką architekturą z późnogotyckimi ornamentami uzupełniają sugestywne kolorowe witraże. Do pozostałych zachowanych obiektów należy mur obronny z Bramą Górną i Dolną, gotyckie i renesansowe domy kanoników, późnorenesansowy pałac z elementami estetyki baroku z 1652 roku **oraz wieża zegarowa z 1739 roku**.

Spiska Kapituła

Kościelne miasteczko i późniejsze duchowe centrum Spiszu powstało na skrzyżowaniu ważnych szlaków w pobliżu Zamku Spiskiego już w XI wieku. Prawa miejskie uzyskało w XVII wieku. Na przełomie XII i XIII wieku było siedzibą prepozyta spiskiego, a od 1776 roku biskupa spiskiego. W XIII wieku zyskało status miasta notarialnego. W 1819 roku założono tu pierwsze na Węgrzech seminarium nauczycielskie.

Centralnym punktem miasta jest **Katedra św. Marcina** z lat 1245-1273 z cennymi gotyckim wyposażeniem i ozdobami.

Fresk z 1317 roku przedstawia koronację Karola Roberta.

Częścią wnętrza jest najstarsza **romańska rzeźba trawertynowa** na Słowacji – **Leo Albus**.

i cmentarz. Charakterystyczną cechą drewnianych kościołów jest układ trójnawowy symbolizujący Trójcę Świętą. Z tym również wiąże się trójstopniowy układ wież, które wzrastają w kierunku zachodnim. Oprócz ołtarzy i wyposażenia liturgicznego we wnętrzu cerkwi znajduje się ikonostas – ściana z ikonami przedstawiającymi sceny ze Starego i Nowego Testamentu lub z życia świętych. W 2008 roku osiem z tych niezwykłych świątyń – ze względu na ich charakter, oryginalność i stan techniczny – zostało wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Cztery z tych unikatowych kościołów znajdują się na terenie kraju preszowskiego w miejscowościach Hervartov, Kieżmark, Bodružal i Ladomirová.

Szlak Świątyń Karpackich

Karpaty. Skrzyżowanie licznych religii i wpływów kultur wschodnich, zachodnich, północnych i południowych. 61 wyjątkowych obiektów sakralnych stanowi materialną pamiątkę pokojowej koegzystencji kultur w okresie od XVI do XVIII wieku. Kościoły rzymskokatolickie, ewangelickie kościoły artykularne i kościoły obrządku wschodniego to obiekty jedyne w swoim rodzaju – postawione bez użycia ani jednego gwoźdźdza, dominujące nad otoczeniem i położone w trudno dostępnych miejscach. Zrębowe budynki pokryte gontem często uzupełnia dzwonnica

Hervartov

Rzymskokatolicki kościół z 1500 roku pod wezwaniem św. Franciszka z Asyżu to najstarszy i najlepiej zachowany drewniany kościół na Słowacji. Dominującymi elementami gotyckiej świątyni są ołtarze św. Katarzyny, Maryi i św. Barbary. Uwagę przyciągają również późnogotyckie obrazy św. Franciszka z Asyżu, św. Krzysztofa i św. Katarzyny z Sieny.

Kieżmark

Ewangelicki kościół artykularny Świętej Trójcy pochodzi z 1717 roku. Został zbudowany na mocy specjalnych artykułów kodeksu zatwierdzonych na sejmie w Sopronie w 1681 roku. W budowę świątyni zaangażowali się finansowo protestanci z całej Europy, a przy budowie kościoła rzekomo pomagali później szwedzcy marynarze, dzięki czemu górna część kościoła przypomina odwrócony kadłub łodzi. Wnętrze uzupełnia obraz na suficie przedstawiający dwunastu apostołów i czterech ewangelistów.

Bodružal

Kościół św. Mikołaja z 1658 roku to greckokatolicka świątynia obrządku bizantyjskiego, poświęcona św. Mikołajowi Cudotwórcy, arcybiskupowi Miry. Biało-złota kolorystykę cerkwi uzupełniają naścienne obrazy z końca XVIII wieku przedstawiające sceny Apokalipsy i Ukrzyżowania. Z tego samego okresu pochodzi trzyczęściowy rokokowy ikonostas.

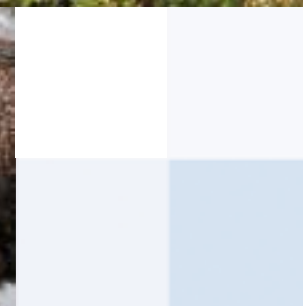
Ladomirová

Kościół św. Michała Archanioła z 1742 roku. Największą wartość stanowi ołtarz i pięciorzędowy ikonostas z XVIII wieku.

w Bukowskich Wierchach oraz Kyjovský
prales na zboczach Wyhorlatu zostały wraz
z innymi karpackimi lasami bukowymi
wpisane w 2007 roku na Listę Światowego
Dziedzictwa UNESCO.

Karpacka Puszcza

Na pograniczu Słowacji, Polski i Ukrainy znajduje się szereg pierwotnych enklaw leśnych typu górskiego. Buki, jodły i klony osiągają tu niebywale rozmiary. Na obszarach tych można również zaobserwować gatunki endemiczne – czyli występujące wyłącznie na tym terenie – oraz rzadkie gatunki zwierząt. Cztery z tych wyjątkowych enklaw – lasy pierwotne Stužica, Havešová i Rožok

Havešová

Rezerwat rozpościera się na wysokości od 440 do 740 m n.p.m. Dzięki odpowiedniej wilgotności drzewa osiągają tu znaczne rozmiary. Wysokość najwyższego z odnotowanych buków wynosiła 53 m. Oprócz buków znajdują się tu również pojedyncze okazy jaworu górskiego, klonu zwyczajnego, jesionu zwyczajnego i wiązu górskiego.

Kyjovský prales

W zachodniej części Wyhorlatu, w okolicy szczytu Kyjov, na wysokości od 610 do 821 m n.p.m. znajduje się wyjątkowy rezerwat z jednolitym bukowym lasem pierwotnym, w którym niektóre egzemplarze liczą sobie 240 i więcej lat. Leśnie poszycie kamienistego szczytu uzupełnia jesion zwyczajny – niektóre jego egzemplarze mają w obwodzie 380 cm. Wśród pozostałych gatunków pojawia się również wiąz górski i klon zwyczajny. Wśród krzewów, oprócz leszczyny i derenia jadalnego, można też natrafić na agrest. Cenne gatunki fauny reprezentuje nadobnik alpejski, kumak górski, traszka karpacka, salamandra plamista czy żmija zygzakowata. Operowy śpiew dzięcioła czarnego, dzięcioła białogrzbietowego i jarząbka zwyczajnego uzupełnia smukły bocian czarny. Królestwo drapieżników reprezentują ryś i wilk szary, a pierwotną faunę Karpat – żubr.

Stužica

Dominującym gatunkiem największego rezerwatu lasów bukowych o powierzchni 761,49 ha jest paradoksalnie jodła pospolita, dożywająca nawet 500 lat. Najstarszy okaz w tym rezerwacie jest wysoki na 50 m, ma obwód 518 cm i wiek ponad 300 lat. Towarzystwo zapewniają buk, jesion, wiąz i klon. Nienaruszony wygląd obszaru w dolinie między szczytem Krzemieniec a rzeką Stužica na wysokości od 647 m do 1210 m n.p.m. jest doskonałym przykładem tego, jak dawniej wyglądały tutejsze lasy. W wnętrzu puszczy kryje się 500 gatunków grzybów, 105 gatunków porostów i 190 gatunków mchów – wiele z nich to karpackie gatunki endemiczne. Faunę najliczniej reprezentują ptaki, z których wiele to gatunki zagrożone. Lasy zamieszkują również jeleń europejski, wilk szary, niedźwiedź brunatny, ryś i wydra.

Rožok

Na wysokości od 460 do 780 m n.p.m., na zboczu góry o tej samej nazwie, znajduje się rezerwat lasu pierwotnego o powierzchni 66 ha. Głównym gatunkiem jest buk zwyczajny, którego jedynym towarzyszem jest jawor górski. Trudniejszy dostęp do tego terenu przyczynił się do zachowania znacznej ilości pierwotnego poszycia.

EURÓPSKA ÚNIA

regionálny
operačný
program

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
"Inwestycja w Przyszłość"

Zestaw materiałów informacyjno-promocyjnych
na temat kraju preszowskiego.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej, Regionalny Program Operacyjny, Oś priorytetowa 3: Wsparcie kulturalnego potencjału regionów i infrastruktury ruchu turystycznego, Działanie 3.2: Wsparcie i rozwój infrastruktury turystycznej – nieinwestycyjna działalność w ruchu turystycznym.